

Обмеження прав людини в умовах воєнного стану

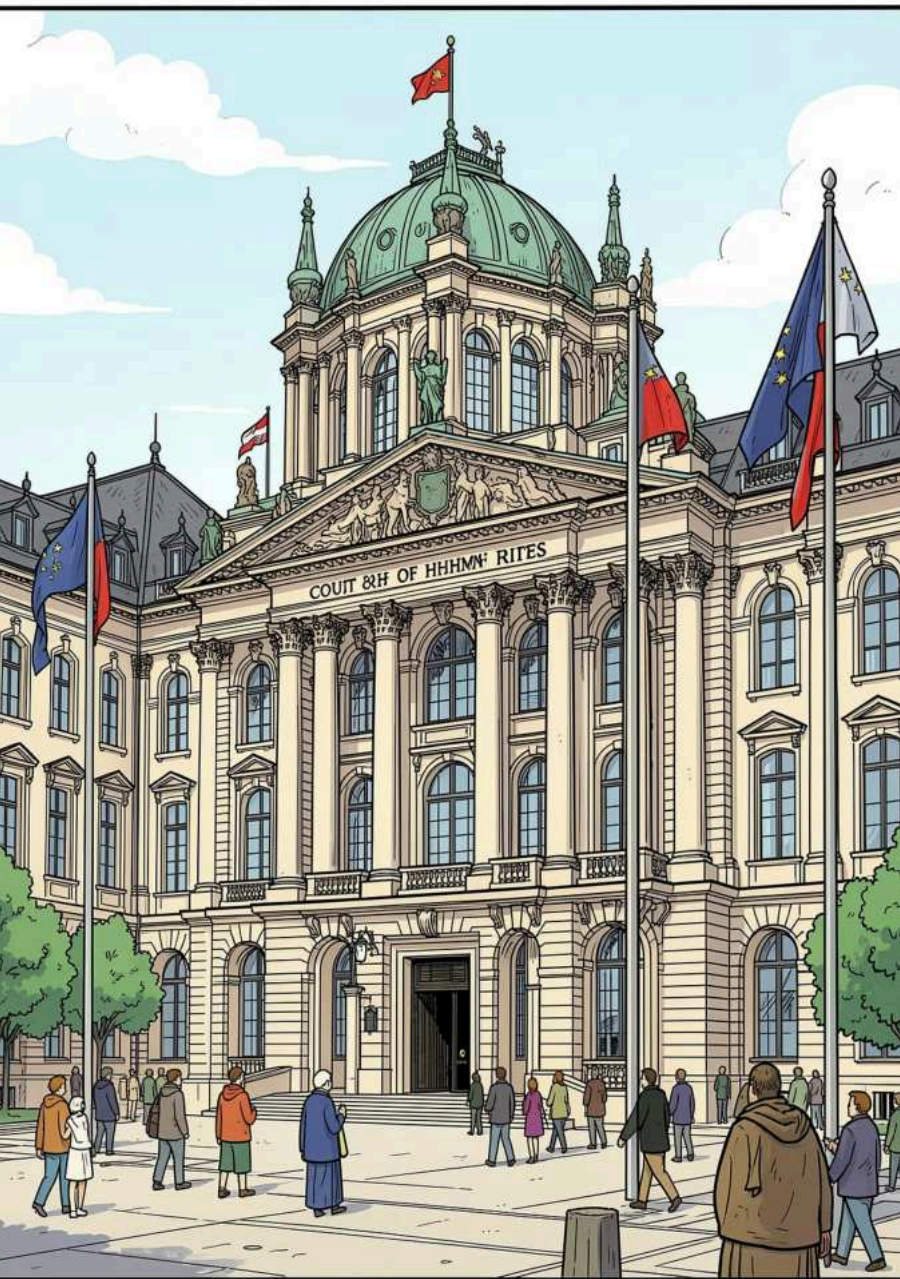
Правова основа, міжнародні стандарти та практика конституційного контролю в Україні

ПРАВОВА АНАЛІТИКА

2022-2024

Made with GAMMA

Безпрецедентний виклик системі безпеки

Вторгнення Росії 24 лютого 2022 року поставило під сумнів ефективність післявоєнної моделі захисту прав людини. Війна продемонструвала необхідність нової правової та суспільної солідарності демократичних держав у захисті фундаментальних цінностей — **верховенства права, демократії та прав людини**, закріплених у Статуті ООН, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці ЄСПЛ.

Європеїзація України: послідовний шлях

Навіть в умовах воєнної агресії Україна підтвердила незворотність європейського курсу.

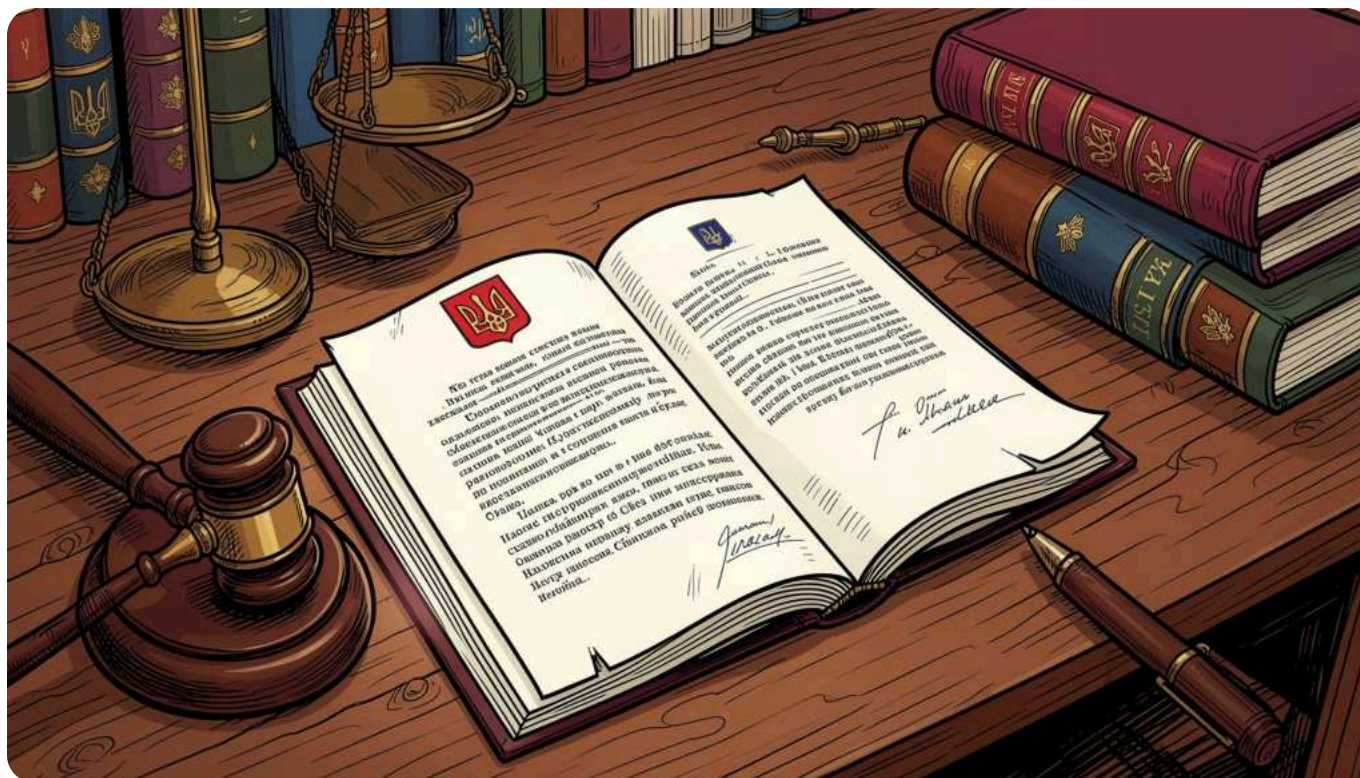

КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА

Стаття 64 Конституції України

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії.

- ① Стаття 64 передбачає перелік прав, які **не підлягають обмеженню** за жодних умов — зокрема, заборона катувань та нелюдського поводження.

Закон № 389-VIII: правовий режим воєнного стану

1

Визначення режиму

Воєнний стан — особливий правовий режим, що надає органам влади та військовому командуванню повноваження для відсічі агресії.

2

Вимога до Указу

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 6 — Указ Президента повинен містити **вичерпний перелік** прав, що обмежуються, та строки таких обмежень.

3

Указ № 64/2022

Від 24 лютого 2022 р. — передбачено обмеження прав, гарантованих статтями 30–34, 38, 39, 41–44 та 53 Конституції.

Принцип пропорційності: позиція КСУ

Обмеження прав і свобод фактично означає звуження змісту та обсягу існуючих прав, а тому такі обмеження повинні бути **законними, обґрунтованими та пропорційними** поставленій меті.

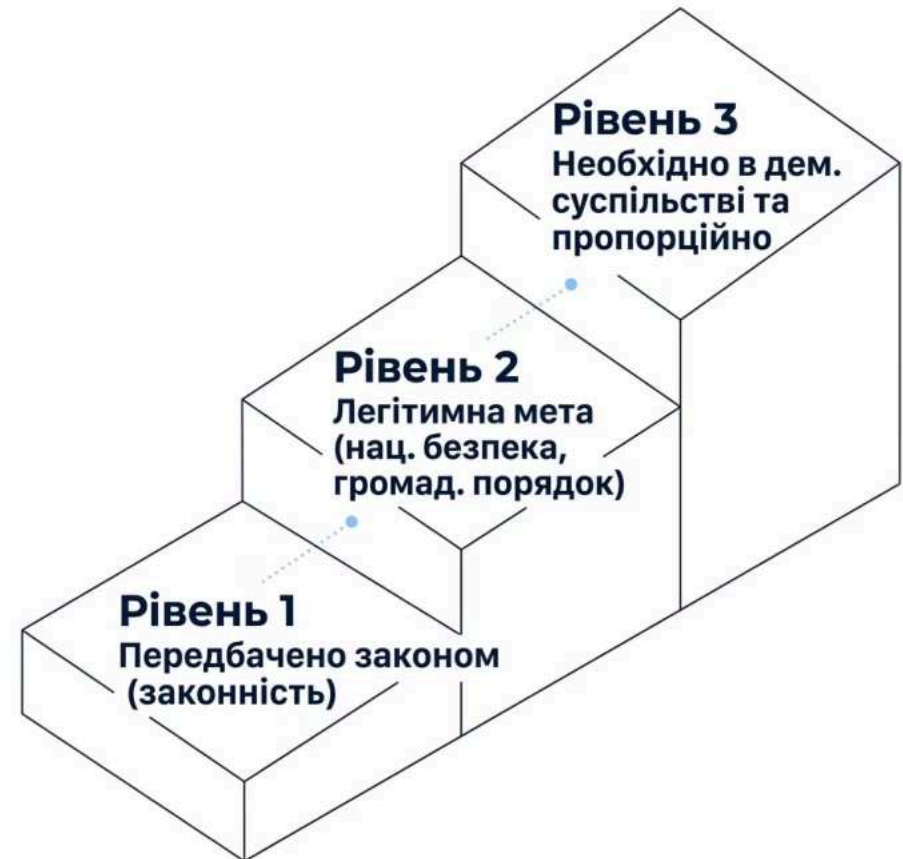
— Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005

Трискладовий тест ЄСПЛ

Європейський суд з прав людини виробив усталений підхід до оцінки правомірності втручання держави у права людини. Відповідно до Закону «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», ця практика є **джерелом права** для національних судів України.

- Будь-яке обмеження прав має пройти всі три рівні перевірки. Невідповідність хоча б одному з них робить обмеження неправомірним.

Практика ЄСПЛ: ключові прецеденти

Piechowicz v. Poland

Національне законодавство повинно чітко визначати межі дискреційних повноважень для запобігання **свавільному втручанню**. Навіть за особливих режимів — мінімальний рівень захисту особи.

Z v. Finland

Заходи держави мають бути **дійсно необхідними** у демократичному суспільстві; мають існувати достатні та релевантні підстави для втручання.

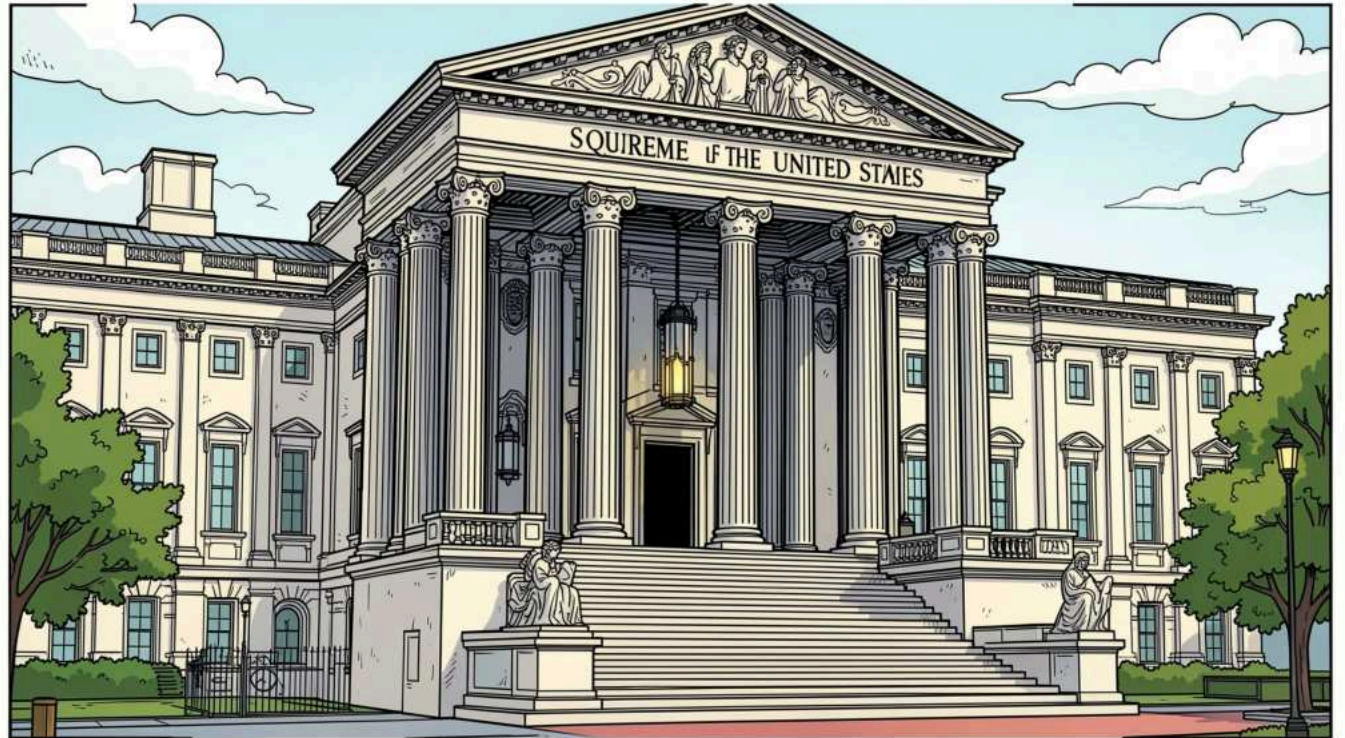
Hämäläinen v. Finland; Gaskin v. UK; Roche v. UK

Суд сформував підхід щодо необхідності забезпечення **справедливого балансу** між приватними інтересами особи та інтересами суспільства.

Досвід Верховного Суду США

У справах **Ex parte Merryman**, **Ex parte Vallandigham** та **Ex parte Milligan** Верховний Суд США встановив, що військові суди не можуть здійснювати юрисдикцію щодо цивільних осіб, якщо функціонують цивільні суди та органи управління.

Цей підхід є особливо актуальним для України: він обґрунтовує **диференційований характер обмежень** залежно від безпекової ситуації в конкретному регіоні.

Висновки: гарантії прав під час воєнного стану

Законність

Будь-яке обмеження має бути чітко визначене законом із зазначенням строку дії

Легітимна мета

Обмеження мають переслідувати мету національної безпеки та відсічі агресії

Пропорційність

Не виходити за межі, необхідні для досягнення мети; тимчасовий характер

Абсолютна заборона

Катування та нелюдське поводження не підлягають обмеженню навіть в умовах війни

